

## Bilaga 4 – Arbetsmiljö

*I denna bilaga anges övergripande information om ansvarsfördelning samt riskmoment för arbetsmiljöfrågor. Observera att flera av de krav som anges i handboken bidrar till en bättre arbetsmiljö, och att denna bilaga ska ses som ett komplement till kraven.*

### 1. Ansvar för arbetsmiljön

För att skapa en bra arbetsmiljö för avfallshämtarna är det flera aktörer som behöver beakta arbetsmiljön vid utformning av avfallsutrymmen. Kommunen, fastighetsinnehavare och planerare kan bidra till förbättringar genom att planera och utforma avfallsutrymmen så att arbetsmiljön förbättras för avfallshämtaren.

#### 1.1 Arbetsgivarens ansvar

Arbetsgivaren är enligt arbetsmiljölagen ansvarig för arbetsmiljön för sina anställda. Arbetsmiljöarbetet bedrivs vanligtvis genom kontroller i det dagliga arbetet och genom skyddsronder, då hämtställen inventeras och bedöms utifrån ett arbetsmiljöperspektiv. Det som gör avfallshantering speciellt jämfört med många andra arbetsplatser är att det mesta av arbetet utförs på mark och i fastigheter som inte arbetsgivaren råder över.

#### 1.2 Fastighetsinnehavarens ansvar

Fastighetsinnehavaren ansvarar för att avfallsutrymmen, dragvägar och uppställningsplatser samt den del av transportvägen som ligger på dennes mark uppfyller kraven på en god arbetsmiljö. Fastighetsinnehavaren ansvarar även för tillgängligheten för brukarna.

#### 1.3 Kommunens ansvar

När kommunen driver insamling i egen regi har kommunen arbetsgivaransvaret för hämtningspersonalen. Om kommunen anlitar en utförare har kommunen ett ansvar för att förutsättningarna för utföraren och dennes personal blir så gynnsamma som möjligt

Kommunen ansvarar för framtagande av regler för avfallshämtning genom avfallsföreskrifterna, som fastställs av kommunfullmäktige. Föreskrifterna styr bland annat fastighetsägarens ansvar, hur utrymmen ska utformas, krav på transportvägar etc. Kommunen kan ålägga en fastighetsägare att vidta åtgärder för att förbättra hämtningen. Läs mer om hur avfallsföreskrifterna kan reglera arbetsmiljömässiga krav i Avfall Sveriges rapport 2017:1 Underlag för avfallsföreskrifter.

Kommunen ansvarar även för att i planeringsskedet bidra med instruktioner för hur avfallsutrymmen ska utformas på ett arbetsmiljömässigt korrekt sätt.

#### 1.4 Aktörer som tar fram detaljplaner

De aktörer som är med vid framtagande av detaljplaner ansvarar för att detaljplanen utformas på ett sätt som medger bra arbetsmiljö vid hämtning av avfall.

#### 1.5 Byggherrar

Byggherrar ansvarar för att avfallsutrymmena utformas på ett sätt som medger en bra arbetsmiljö vid hämtning av avfall.

### 2. Åtgärder vid bristande arbetsmiljö

Om brister ur ett arbetsmiljöperspektiv identifieras ska dessa åtgärdas. Om bristerna är allvarliga kan Arbetsmiljöverket eller skyddsombud förbjuda arbetsgivaren att bedriva avfallshämtning på den specifika platsen. Därför är det viktigt att vid införande av avfallsutrymmen planera för en bra arbetsmiljö samt löpande åtgärda risker tillsammans med fastighetsägaren.

Om hämtningspersonal eller dennes arbetsgivare upptäcker sådana brister i arbetsmiljön som fastighetsägaren råder över ska denne kontaktas och informeras om situationen för att åtgärder ska kunna vidtas. Om inte parterna kommer överens bör förfaringssättet se ut enligt följande:

1. Skriftligt meddelande till fastighetsägaren om vilka åtgärder som behöver vidtas. Om detta inte får avsedd effekt vidtas steg 2.
2. Bedömning av skyddsombud med tidsbestämning då åtgärderna ska vara genomförda. Bedömningen delges fastighetsägaren med kopia till kommunen. Om åtgärder inte genomförs följer steg 3.
3. Stopp för hämtning. Kommunen kommer då att anvisa annan plats för hämtning.

### 3. Riskmoment ur ett arbetsmiljöperspektiv

Nedan redovisas några av de vanligaste riskmomenten vid avfallshämtning och vilka åtgärder som kan vidtas för att minska riskerna.

#### 3.1 Risk för klämskador vid containerhämtning

Containrar är tunga och kan vara livshotande om någon skulle komma i kläm. Kraven avseende containrar i handboken ska följas och stor försiktighet måste iakttas när containrar hanteras. Utrustningen ska även uppfylla eventuella säkerhetskrav.

### 3.2 Tunga lyft

En tolkning av Arbetsmiljöverkets föreskrift om belastningsergonomi visar att upprepade lyft över 15 kg inte är acceptabla alternativt behöver värderas närmare, se tabell 1. Därmed ska exempelvis säckar eller lock som ska lyftas alltså inte väga mer än 15 kg. Enstaka lyft över 25 kg kan ge akuta skador och ska därför undvikas.

Säckar innehållande avfall ska inte hanteras nära kroppen eftersom de kan innehålla föremål som kan skada den som bär säcken. Även hänsyn till andra faktorer kan behöva tas vid tunga bördor, t.ex. greppbarhet och lyfthöjder. Sådana lyft kan förekomma vid hämtning av grovavfall, elavfall m.m. och lämpliga lyfthjälpmiddel ska alltid användas.

Tabell 1 Modell för bedömning av lyft enligt AFS 2012:2 om belastningsergonomi.

| Bördans vikt   | Avstånd från ländryggen          |                                     |
|----------------|----------------------------------|-------------------------------------|
|                | Inom underarms avstånd, ca 30 cm | Inom trekvarts armavstånd, ca 45 cm |
| Över 25 kg     | Olämpligt                        | Olämpligt                           |
| Upp till 25 kg | Värdera närmare                  | Olämpligt                           |
| Upp till 15 kg | Värdera närmare                  | Värdera närmare                     |
| Upp till 7 kg  | Acceptabelt                      | Värdera närmare                     |
| Upp till 3 kg  | Acceptabelt                      | Acceptabelt                         |

Maskinella system bör användas i största möjliga utsträckning för att undvika tunga lyft för avfallshämtaren.

### 3.3 Skjuta och/eller dra kärl

I Arbetsmiljöverkets föreskrift om belastningsergonomi finns uppgifter gällande bedömning av skjuta-och-dra-arbete, se tabell 2, som ska tillämpas vid hantering av kärl. För att bedöma om hämtningen är acceptabel kan kraften mätas med dynamometer, enheten är Newton (N). Skilj på igångsättning och kontinuerlig förflyttning.

Tabell 2 Modell för bedömning av skjuta- och dra-arbete, hämtat ur AFS 2012:2 om belastningsergonomi.

| Kraft (N)     | Olämpligt | Värdera närmare | Acceptabelt |
|---------------|-----------|-----------------|-------------|
| Igångsättning | >300      | 300-150         | <150        |
| Kontinuerligt | >200      | 200-100         | <100        |

Modellen avser bra ergonomiska förhållanden, d.v.s. symmetriskt tvåhandsgrepp, väl utformade handtag placerade i lämplig höjd och jämnt underlag, förhållanden som inte alltid gäller vid kärllhämtning. I så stor utsträckning som möjligt ska avfallsutrymmen

utformas så att manuell hantering undviks. Om kärl ändå förekommer ska kärlen, uppställningsplatser och dragvägar utformas enligt handboken för att skapa så bra förutsättningar som möjligt.

### 3.4 Tömning av fettavskiljare

Vid insamling av slam och fettavfall bör särskilt beaktas att slangdragning kan bli påfrestande om vägen mellan fordonets uppställningsplats och slambrunnen eller fettavskiljaren är lång, trång, ojämn och har höjdskillnader. Det ska vara säkert och tryggt att tömma och rengöra en fettavskiljare. Fettavskiljaren får inte vara placerad så att hämtningsspersonalen kan skada sig på saker runtomkring t.ex. av hyllor, om den står i ett förråd, sladdar och kablar som hänger löst, stegar som är lös etc.

### 3.5 Giftiga gaser

I fettavskiljare kan det bildas svavelväte som är giftigt. Gasen gör även så att betong vittrar och metaller korroderar vilket medför att detaljer som t.ex. lock riskerar att bli sköra och gå sönder när avskiljaren har använts några år vilket kan försvåra arbetet vid tömning. Det är därför viktigt att välja material som är lätta och hållbara.

### 3.6 Lukt och skadedjur

Avfall som innehåller matrester eller annat som kan ruttna börjar lukta efter en tid. Ju varmare förvaring desto snabbare sker nedbrytningsprocesser som ger upphov till lukt. Skadedjur i form av exempelvis råttor kan känna lukt på långt avstånd och söker sig till avfallet. Råttorna kan då utgöra en säkerhetsrisk för hämtningsspersonalen då de exempelvis kan bitas. Även lukt och flugor kan vara besvärande för hämtningsspersonalen. Det kan avhjälpas genom att förvaring sker vid så låg temperatur som möjligt, under så kort tid som möjligt och genom aktiv flugbekämpning i avfallsutrymmen, t.ex. "flugremsor". Rengöring av avfallsutrymmen är också mycket viktigt då smutsiga behållare och utrymmen kan medföra olägenheter även när de är tomma och illaluktande nedbrytningsprocesser kan starta snabbare när de fylls med avfall.

### 3.7 Risk för smittspridning

Avfall kan innehålla smittämnen som hämtningsspersonalen utsätts för vid hämtningen. För att undvika smittspridning är det viktigt att utforma avfallsutrymmen så att hämtaren har så lite direktkontakt med avfallet som möjligt.

### 3.8 Snö och halka

Arbetsförhållandena vid sophämtning blir extra besvärliga när det är vinter. Vid stora snömängder kan sophämtaren behöva pulsa i snö, kliva i snövallar eller hantera kärl som är insnöade. Även om kommunen ställer krav på att fastighetsägaren ska skotta och sanda, och kärlen ska vara fria från snö, så fungerar det inte alltid i praktiken. Snön faller inte alltid vid rätt tidpunkt, när fastighetsägaren är på plats för att skotta. Viktigt förebyggande arbete är att

kommunen i sina avfallsföreskrifter ställer krav på korta dragvägar och att det vid detaljplanering och bygglov-givning beaktas att sophämtningen måste fungera på vintern.

### **3.9 Stress**

Dåliga hämtningsförhållanden, svåra trafiksituationer, otrevliga kunder och besvärliga lyft kan leda till stress för avfallshämtaren. Kommunen kan minska risken genom att ge bra information till planerare, byggherrar och fastighetsinnehavare så att avfallsutrymmen, uppställning-splatser, dragvägar och transportvägar utformas på ett så bra sätt som möjligt.

### **3.10 Backning**

Det innebär risker när fordon för avfallshämtning behöver backas. Det kan exempelvis leda till skador på

egendom, personskador och i värsta fall dödsfall. Det kan även utgöra ett stressmoment för avfallshämtaren, vilket försämrar arbetsmiljön. Behovet av backning ska därför minimeras, se vidare i avsnitt 7.1 i handboken.

### **3.11 Fallolyckor**

Fallolyckor utgör en arbetsmiljörisk då exempelvis golvmaterial, trottoarkanter och trösklar kan orsaka att hämtningspersonalen faller och skadar sig. Risken för fallolyckor bör beaktas vid planering och införande för att minimera risken.

## **4. Mer information**

Mer information om arbetsmiljö kan hämtas från Arbetsmiljöverkets hemsida, [www.av.se](http://www.av.se). Där finns även samtlig aktuell arbetsmiljölagstiftning samlad.